

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 07.11.2024
Kabul Tarihi : 10.04.2025

 <https://doi.org/10.29029/busbed.1579930>

ÇOCUK VE TABİAT İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA HUZUR ROMANINA PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ

Mehmet GÜL¹

ÖZ

Psikanaliz kuramına göre çocukluk dönemi yaşantıları insanın sonraki yaşam evrelerindeki benlik algısının ve davranış şekillerinin psikolojik altyapısını oluşturur. *Huzur*, psikolojik unsurların ağır bastığı ve tabiatın insan ruhu üzerindeki olumlu etkisinin ön plana çıktığı bir romandır. Romanın başkarakteri Mümtaz önce babasını, kısa bir süre sonra annesini kaybeder. Yalnızlık duygusuna kapılan Mümtaz Akdeniz kıyılarında tabiatla ünsiyet kurarak bu duygusundan kurtulmaya çalışır. Güneş (baba) ve deniz (anne) hareketli, mağara ve kaya da hareketsiz tabiat unsurları olarak Mümtaz'ın hayal dünyasında birer imgeye dönüşür. Mümtaz için tabiat hem sonsuzluğa açılan bir pencere hem de kalabalıklardan ve savaş gündeminden kaçarak sığındığı, gölge ve ışık oyunlarının insanı mest ettiği bir "hülya" âlemidir. Mümtaz'ın hayat hikâyesi ile Tanpınar'ın hayat hikâyesi arasında benzer yönler vardır. Bu durum araştırmacıya roman hakkında çocuk ve tabiat ilişkisi bağlamında psikanalitik bir değerlendirme yapma imkânı verir. Bu çalışmada *Huzur*'un başkarakteri Mümtaz'ın çocukluk yıllarında yaşadığı travmalar ile tabiata yönelişi psikanaliz bağlamında incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Huzur*, Tabiat, Çocuk, Psikanaliz, Güneş.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakülte, mgul@bingol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8534-0773>

Article Type : Research Article
Date Received : 07.11.2024
Date Accepted : 10.04.2025

<https://doi.org/10.29029/busbed.1579930>

A PSYCHANALYTICAL LOOK AT THE NOVEL OF HUZUR IN THE CONTEXT OF THE RELATIONSHIP WITH THE CHILD AND NATURE

Mehmet GÜL¹

ABSTRACT

According to psychoanalysis theory, childhood experiences form the psychological infrastructure of self-perception and behavior patterns in later life stages. *Huzur* is a novel in which psychological elements predominate and the positive effect of nature on the human spirit comes to the fore. The protagonist of the novel, Mümtaz, first loses his father, and a short time later his mother. Mümtaz, who has a feeling of loneliness, tries to get rid of this feeling by establishing contact with nature on the shores of the Mediterranean. The sun (father) and the sea (mother) become images in Mümtaz's imagination as moving nature elements, and cave and rock as motionless nature elements. For Mümtaz, nature acts as a window to eternity and is a world of "dreams" in which people are enchanted by penumbra and light plays, in which they escape from the crowds and the war agenda. There are similar aspects between Mümtaz's life story and Tanpınar's life story. This situation allows the researcher to make a psychoanalytic evaluation about the novel in the context of the relationship between child and nature. This study examines the traumas of *Huzur*'s protagonist Mümtaz during his childhood and his orientation to nature in the context of psychoanalysis.

Keywords: Huzur, Nature, Child, Psychoanalysis, Sun.

¹ Assistant Professor, Bingöl University, Faculty of Arts and Sciences, mgul@bingol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8534-0773>

1. GİRİŞ

Edebî metinlerin analizinde ve yazarın psikolojik özelliklerinin esere nasıl yansıdığına çözümlemesinde Psikanalitik yöntem araştırmacıya önemli veriler sunar. Psikanaliz “sanatçının yaşam öyküsünün hem biyografik verilerden, hem de ürettiği yapıtlardan yola çıkarak yeniden kurgulanmasını ve yine bu kurgudan yararlanılarak eserlerinin tekrar yorumlanmasını hedefleyen psikobiyoğrafî türünün doğmasına yol açmıştır” (Cebeci, 2015: 12). Bu durum hem araştırmacının hem de okuyucunun yazara bakış açısına psikolojik bir boyut katar. Freud’a göre “yazarın gündelik hayatta karşısına çıkan bir olay ona çocukluk dönemine ait bir tecrübesini ya da olayı hatırlatmakta, bu eski isteği dile çevirmek için yazı yazma isteği duymaktadır. Şimdiki zamandaki bazı olay ve kurgularla da zenginleşen bu kurgu esas itibarıyla ilhamını çocukluktan alır” (Kolcu, 2010: 182). Çocukluk döneminde yaşanan olay ve durumlar sonraki yaşam dönemlerinde yapılacak eylemlerin psikolojik altyapısını oluşturur. Bu anlamda “eserlere yazarın bilinçaltında hapsedilmiş kimi korku, istek, ihtiras ve dürtülerinin sembolleri olarak bakmak mümkündür. O zaman sanat eseri yazarın kişiliğini ruhsal durumunu açıklayan bir belge konumuna dönüşür” (Kolcu, 2010: 178). Nitekim bu durum hemen hemen her sanat eserinde müşahade edilmektedir. Tanpınar, 1936’da kaleme aldığı *Bizde Roman* yazısında “bir romanda anlatılabilecek şeyin azamisi ferttir. (...) ve bu fert de romancının kendisidir” (Tanpınar, 1992: 50) diyerek romanda yazarın yaşadığı hayattan yansımaların olduğunu kabul eder. Bu yüzden roman gibi geniş bir metin yelpazesine sahip eserlerde yazarın yaşamından ve bilinçaltından izlere rastlanması kaçınılmazdır. Zira yazarlar ve sanatçılar eserlerinde kendilerini bir şekilde ele verir ve yaratım esnasında bazen isteyerek bazen de istemeyerek çocukluk ve ilk gençlik döneminin ruhlarında olumlu veya olumsuz etki bırakan derin yaşantılarını yansıtır (Kolcu, 2010: 182). Nitekim Huzur’un başkarakteri Mümtaz, Tanpınar’ın hayatından izler taşır. Hatta denilebilir ki “Mümtaz Ahmet Hamdi Tanpınar’ın kendisidir” (Aytaç, 2012: 72). Romanda Mümtaz’ın çocukluğu ile Tanpınar’ın çocukluğu arasında birçok ortak özellik görülür. Tanpınar’a göre “çocukluk büyük yaşlara hazırlıktır” ve “yarı masal bir âlemdir” (2006: 458). O halde yaşama hazırlık olan bu masalsi âlem basit bir okumayla geçirilemez. Bu bağlamda Tanpınar *Çocuk ve Resim* yazısında, düne kadar çocuğa basit bir bakış açısıyla bakıldığını, ancak günümüzde çocuğa ve çocukluk kavramına başlı başına bir mesele ve âlem olarak bakılması gerektiğini belirtir (Tanpınar, 2006: 453). Bu durum çocukluk yaşantılarının derin bir analize tabi tutulması gerektiği gerçeğinin idrak edilmesini sağlar.

2. ÇOCUKLUK VE TRAVMA

Huzur romanında Mümtaz’ın çocukluğu anlatılırken yakınlarının ölümü gibi onun hayatını doğrudan etkileyen olaylardan bahsedilir. Bu olayların en önemli özelliği Mümtaz’da travmatik ruh halleri meydana getirmesidir. “Travma ve kaybın, birey üzerinde yarattığı ikili etki, birey için temel bir psikolojik yük olmakta ve bireyin değerlerini, beklentilerini dünyayı algılama biçimini ciddi oranda zorlayarak yas tepkilerinin bitirilmesi sürecini uzatmaktadır” (Uslu, 2021: 22). Romanda kısa sürede ailesinin yok oluşunu gören ve yasını iç âleminde tutan, bunu dışarı yansıtmayan bir çocuğun hikayesi anlatılır. Romanın başkarakteri Mümtaz önce babasını kısa bir süre sonra da annesini kaybeder. Mümtaz’ın babasının öldürülmesi ve kısa bir süre sonra annesinin vefat etmesinden dolayı yaşadığı acılar, İhsan ve Macide’nin yardımıyla azalır. Macide, Mümtaz’ın hem yetim hem de öksüz kaldığı, “kadın şefkatine ve güzelliğin terbiyesine en muhtaç olduğu zamanda hayatına” girer (Tanpınar, 2005: 22). Bu yüzden Mümtaz sürekli “benim çocukluğum bir bahar dalı altında geçti” der (Tanpınar, 2005: 22). Mümtaz babasını ve annesini kaybettikten sonra sürekli yakınlarını kaybetme korkusuyla yaşar. Yazar bu yüzden Mümtaz’ın benliğini, “sular altında uyuyan, fakat her şeyi idare eden kesif tabaka”ya benzetir (Tanpınar, 2005: 22). Bunun farkında olan amcası oğlu İhsan, Mümtaz’ın çocukluğundan itibaren onun “içine çöreklenen bu yılanı, kökü kalbinde ağacı, ondan sökebilmek için çok uğraşır”ır, fakat pek başarılı olamaz (Tanpınar, 2005: 22). Ancak İhsan’ın eşi Macide hastanedeysen “her şeye küskün, etrafa kapalı, gökten yalnız felaket bekleyen bir mahluk” olan Mümtaz, onun “eve gelişiyse birlikte iyileşir yüzünü güneşe çevir”ir (Tanpınar, 2005: 22). Onu bir anne gibi görür ve böylece baba figürünün (İhsan) yanında anne figürünün (Macide) tamamlanmasıyla birlikte psikolojik anlamda rahatlar. Nitekim Huzur romanında Mümtaz, amcasının oğlu İhsan’a doktor aramak için evden çıktıktan bir süre sonra eve geldiğinde yengesi Macide’nin uyuduğunu, İhsan’ın muntazam nefes aldığını ve Sabiha’nın da annesi Macide’nin kucağında uyuduğunu görür. Tanpınar aile bireylerinin bir arada olduğu bu sahneyi anlattıktan hemen sonra zamanda geriye dönüş yaparak Mümtaz’ın çocukluğunu ve yaşadıklarını anlatmaya başlar. Çünkü bu tablo Mümtaz’ı geçmişteki mutlu günlerine götürür. Romanda bu mutlu günlerin ne zamana ait olduğu doğrudan belirtilmese de okuyucu bunun Mümtaz’ın çocukken anne ve babasıyla yaşadığı mutlu günler olduğunu hissedebilir.

3. YALNIZLIK VE TABİATA YÖNELİŞ

Mümtaz yaşadığı iç çatışmaları bastırmak için “insanlara yönelmek” veya “onlara karşı çıkmak” yerine “onlardan uzaklaşarak yalnız kalmayı” tercih eder. Bu durum Mümtaz’ın nevrotik bir eğilime sahip olduğunu ve kendi iç âleminde temel bir çatışma yaşadığını gösterir. Yazar Mümtaz’ın yaşadığı bu çatışmayı sanatsal renge sahip bir alana yönlendirerek iç âleminden dış âleme atmak ister. Bu anlamda doğa sonsuz bir kaynaktır (Timuçin, 2005: 127). Tanpınar, Huzur’da bu kaynaktan sonuna kadar yararlanır.

Beden ve doğa arasında sürekli bir etkileşim olduğu gibi ruh ile doğadaki sanatsal göstergeler yani manzaralar arasında da tek taraflı bir etkilenme (burada etkilenen ruhtur) vardır (Şahingil, 2012: 241). Bu anlamda zengin bir görsel çevreye sahip olan Mümtaz'ın çocukluk dönemindeki gelişiminde tabiat etkin bir güç olarak varlığını hissettirir. Zira insanın gelişim kaynağındaki etkili güç onun gerçek benliğini oluşturur. Bu benlik hareketli, durgun olmayan ve kişinin potansiyel yeteneklerini açığa çıkaran yani kendini gerçekleştirmesine yönelik büyümesini amaçlayan özü gösterir (Cebeci, 2015: 244). *Huzur* romanında benliğin oluşmasını sağlayan kaynak konumunda olan tabiat, görseller vasıtasıyla Mümtaz'ın imgelerle dolu ruh dünyası içinde uyuklayan gizli güçleri açığa çıkarmaya başlar" (Jung, 2013: 109).

Mümtaz'ın tabiatla kurduğu ilişkinin daha iyi anlaşılması için Tanpınar'ın çocukluğunda tabiatla kurduğu ilişkiyi irdelemek gerekir. Tanpınar'ın zihninde yer edinen tabiattaki ilk görsel şölen üç yaşındayken şahit olduğu Ergani madenindeki kar yağışıdır. Yazar "kendime rastladım" dediği ve ilk anılarını oluşturan bu kar yağışını sıcak ve buğulu bir camın arkasından hayranlık içinde izler (Tanpınar, 2006: 348). Bu tabiat olayı yazarın kendini bulduğu ve görseelliğin ruhunda bir "iç nizam" oluşturduğu ilk anıdır. O "güzelliğe ilk güzel deneyine doğada ulaşır", "giderek güzeli doğada kurmaya başlar" (Timuçin, 2005: 126). Tanpınar'ın hayatının sonraki dönemlerinde tabiat, güçlü etkileyciliği ve estetik hazın başat kaynaklarından biri olarak varlığını göstermeye devam eder. Erzincan'dan sonra Sinop'a (1908-1910) gider ve orada denize aşına olur. Bu anlamda yazar, "çocukluğumun en büyük zevki, bir berzaha kurulu şehrin iki yanındaki deniz kıyısında oynamaktır. (...) arka taraftaki büyük kumlukta dalgaların gelişini seyretmekten hoşlanırdım" diyerek deniz ve denize ait unsurların ruhu üzerinde meydana getirdiği olumlu tesiri dile getirir. Burada denizi seyrederken yaşadığı mutluluğu "hiçbir şey, büyük bir kumluk sahilde dalgaların birbiri ardınca saflar halinde gelişi kadar güzel olamaz" diyerek tabiatla en çok hoşuna giden manzaranın denize ait olduğunu vurgular. Siirt ve Kerkük'te (1914-1916) bulunduğu dönemde damda yattığını, geceleyin gökyüzünde yıldızları seyrettiğini söyler. Antalya'da kaldığı yıllarda ise denizin iki manzarasının kendisini çıldırttığını ifade eder. Bunlardan "biri kayalıkların sahile bakan bir yerinde sabah ve akşam saatlerinde durgun denizin ışıla ve dipteki taş ve yosunlarla aldığı manzaradır", biri "sakin saatlerde suyun dolup boşalması", diğeri de "öğle saatlerinde güneş vuran suyun elmas bir havuz gibi genişlemesi"dir (Tanpınar, 2006: 348-349).

Yazar bütün bu tabiat olayları karşısında büyülenir ve muhayyilesinde bunlara büyük anlamlar yükler. "Doğanın gizemine kapılan Tanpınar "sezgisel kavrayış içinde maddeden madde dışına, bu şeyler dünyasından görmese de varsaydığı bir üst âleme yönelir" (Timuçin, 2005: 128). Tanpınar'ın en önemli romanı olarak kabul edilen *Huzur*'da onun çocukluk dönemi yaşantılarının izdüşümü açık bir şekilde görülür. Nitekim *Huzur* "bir kaleymiskin gibi çevirdikçe, kımıldattıkça harikulade ve renkli dünyalara açılan" bir roman özelliği taşır (Okay, 2002: 592). Bu harikulade ve renkli dünyalardan biri de Mümtaz'ın çocukluğu ve Akdeniz kıyılarında tabiatın rengârenk dünyasına açılan ruh dünyasıdır.

Huzur'da Mümtaz'ın tabiatla yönelişi babasının ölümüyle başlar. İşgal sonucu öldürülen babası bir gece ışıklar altında gömülür. Mümtaz burada donuk bir haldedir ve babasının ölümüne herhangi bir tepki göstermez. Hâlbuki "kaybın yıkıcı etkilerine saplanıp kalmamak, ileride travmatik etkilerine maruz kalmamak için yas yaşanması gereken bir süreçtir" (Dizmen; Hacıosmanoğlu, 2019: 159). Fakat Mümtaz bu yas sürecini sağlıklı yaşayamadığı için ruhsal bir travma geçirir ve bu durum hayatının sonraki dönemlerini derinden etkiler. Birkaç hafta sonra da Akdeniz kıyılarında yerleştikleri kasabada annesini kaybeder. Bu acı, hayatının sonraki yıllarında farklı bir şekilde kendisini belli edecektir. Karaca'ya göre Mümtaz, annesinin ölümüyle hayatında oluşan boşluğu aşık olduğu ve kendisinden iki yaş büyük olan Nuran'la, çocukluktaki yalnızlığını da Nuran'ın kızı Fatma'nın yalnızlığında bulacaktır (2016: 142). Ancak bu durum onun gençlik dönemi için geçerlidir. Oysaki çocukluk döneminde, ruhundaki boşluğu doldurmak için sürekli tabiatla yönelir ve onun görsel zenginliğinden istifade ederek yaralarını sarmaya çalışır. Yani geniş insan kalabalıkları içinde kaybettiği canlılığı tabiatla yönelerek kazanmaya çalışır (Rousseau, 2019: 25). Zira yaşadığı travmalardan dolayı bu dönemde onun için "hayat dar"dır, buna mukabil ruhunu tedavi eden bir araca dönüşen "tabiat geniş ve munis"tir (Tanpınar, 2005: 30). Bu durum Tanpınar'ın çocukluk yıllarında yaşadığı travmalarla örtüşür. O da çocukken önce babasını sonra da annesini kaybeder ve iki yıl Akdeniz kıyılarında yaşar. Tanpınar, *Antalyalı Genç Kıza Mektup*'ta "1916-1918 yılları arasında benim yaşadığım hayatı yaşıyorsunuz" diyerek çocukluğunun bir kısmını Akdeniz kıyılarında geçirdiğini ve burasının hayatında önemli bir yeri olduğunu belirtir. Bunun yanında Akdeniz sahillerinde denize, lodosun getirdiği dalgalara baktığını, meyve bahçelerinde dolaştığını ve bunun "bir hülya adamı" olmasına sebep olduğunu ifade eder (Tanpınar, 2006: 348). Akdeniz'in berrak ve dalgalı suları, sahile yakın meyve bahçeleri mavi ve yeşilin hâkim tonları Tanpınar'ın çocukluk yıllarının unutulmaz anıları arasına girer. Bu anlamda *Huzur* romanında yer alan "unsurların büyük bir bölümü ancak sanatçının "deneyimleri ve kültürel çevresiyle açıklanabilir" (Hungerland, 2018: 257). Nitekim Tanpınar'ın Mümtaz'ın çocukluk dönemindeki anılara serpiştirdiği tabiat unsurları sadece çocukluğunda yaşadığı tabiat tecrübeleriyle sınırlı değildir. *Huzur*'da Mümtaz'ın ruhunda yalnızlık ve tabiatın iç içe geçtiği atmosferi yansıtan bazı pasajlarda Tanpınar'ın edebî gelişim ve yöneliminde büyük bir etkiye sahip olan hocası Yahya Kemal'in etkisi hissedilir:

“Mümtaz (...) küçücük cüssesiyle, içinde genişleyen hayat idrakiyle bütün benliğini saran o acayip, kökü çok derinlerde, korkunun rüzgârında dağılmaya çalışırdı. Bu, her şeyin ayrı şekilde dirildiği, seslerin kabartma kazandığı, derinleşen, dost yüzünü, sıcaklığını kaybeden göklerin altında insanoğlunun namütenahiye doğru küçüldüğü, tabiatın bize her taraftan “ne diye ayrıldın, sefil ıstırapların oyuncağı oldun, gel, bana dön, terkibime karış, her şeyi unuttur, eşyanın rahat ve mesut uykusunu uyursun” dediği saatti” (Tanpınar, 2005: 31).

Yahya Kemal’in şiirlerinde yoğun olarak kullandığı tabiat unsurları Mümtaz’ın hem çocukluğundaki tabiat gözlemlerine yansır hem de gençliğinin geçtiği İstanbul boğazındaki tabiat unsurlarıyla örtüşür. Yahya Kemal’in *Ziyaret*, *Maltepe*, *Geçiş* şiirlerindeki güneş imgesi; *Deniz Türküsü*, *Uçuş*, *Gezinti*, *Bir Yıldız Aktı*, *Mevsimler*, *Eylül Sonu*, *Karnaval* ve *Dönüş* şiirlerindeki deniz imgesi *Huzur* romanında gerek Mümtaz’ın çocukluğunun geçtiği Akdeniz kıyıları anlatılırken gerekse Mümtaz ile Nuran’ın İstanbul Boğaziçi’ndeki gezmelerinde sürekli okuyucunun karşısına çıkar. Huzur’da yer alan tabiat unsurları hem Tanpınar’ın çocukluğundan hem de Yahya Kemal’in şiirinden izler taşımakla kalmaz, bunun yanında Abdülhak Hamid’in Hindistan’dan Namık Kemal’e yazdığı mektuptan izler taşır. Kaplan’a göre bu mektupta Hamid’in tabiatla ilgili hissettiği duyguları dile getirdiği bazı bölümler Mümtaz’ın deniz kıyısında günbatımını izlerken hissettiği duygularla büyük oranda örtüşür:

“Gök bî-nihayet, deniz bî-nihayet, nihâyetsizlikten tecessüm etmiş bu nezâret ne kadar ulvî, ne derecelerde derin şey!... Emvâc içinde bir büyük cihân-ı nûrun nâ-mütenahiliğe urucunu ve yine o âlemin birkaç saat sonra sükût eder gibi bir süratle lüce-i deryaya müteveccihen hubûtunu gördüm” (Kaplan, 1992: 332).

Abdülhak Hamid’in yukarıdaki metinde kullandığı “gök”, “deniz”, “emvâc” (dalgalar), “nur” (güneş) imgeleri, Tanpınar’ın *Huzur*’un başlarında Mümtaz’ın tabiatla yönelişini tasvir ettiği pasajlarda kullandığı imgelerle büyük oranda örtüşmektedir. Bazı psikanalistler, “kişiliğin zaman içinde ortaya çıkan, dış dünyadan gelen etkilerle değişen ve şekillenen bir yapı olduğunu” düşünürler (Cebeci, 2015: 80). Yazarlar da yaşadıklarını eserlerine çoğu zaman bir sembol veya metafor şeklinde bazen de doğrudan yansıtırlar. Çünkü “ruhsal yapı kendini imgelerle ifade eder (Cebeci, 2015: 233). Bu anlamda Tanpınar’ın hayatına etki eden onun görsel hafızasını harekete geçiren ve onda bir resim estetiği oluşturan tabiatla ait dört temel imge veya metafordan bahsetmek mümkündür. Bunlardan deniz ve güneş kendi aralarında, kaya ve mağara da kendi aralarında iç içe geçer. Maddeyi bir imgeler bütünü olarak gören Bergson felsefesinin Tanpınar üzerindeki etkisi düşünüldüğünde söz konusu felsefenin *Huzur* romanında Mümtaz’ın çocukluğunun anlatıldığı bölüme yansıdığı akla gelebilir (Bergson, 2007: 7). Bunun yanında Tanpınar’ın çocukluğunda deniz, güneş vb. tabiat unsurlarıyla kurduğu ünsiyet, onun renk, ışık, zaman ve rüya imgelerine yer veren Bergson felsefesine yönelmesinde etkili olduğu da söylenebilir. Bu anlamda bu iki durumdan hangisinin doğru olduğunu kestirmek güçtür.

3.1. Deniz ve Güneş

Huzur’da tabiat tasvirleriyle oluşturulan sanatkârane bir üslup görülür. Kaplan’a göre “Tanpınar’ı sanatkârane üsluba götüren başlıca amillerden biri onun dünyaya bir ressam gözüyle bakmasıdır. Tıpkı bir ressamda olduğu gibi Tanpınar için de dünya bir ışık, şekil ve renk cümbüşüdür” (Tanpınar, 2005: 7). *Huzur* romanında tabiatın tedavi edici özelliği sonucunda Mümtaz’ın çocukluğunda yaşadığı travmaların etkisi gittikçe azalır. Çünkü doğa cazibesi güçlü bir ortamdır ve ruhu sağaltıcı bir etkiye sahiptir (Louv, 2012: 126). Bu nedenle “doğada daha fazla zaman geçirmek yaşam sevincinin artırılması”nı sağlar (Louv, 2012, 132). Bu durum tabiatın tedavi edici özelliğinden kaynaklanır. Akdeniz kıyılarında Mümtaz’ın “ruhunu prangasından çıkaran” deniz ve güneş merkezli tabiat, “başka hiçbir şeyin” onu “teskin edemeyeceği bir terapi havuzu(na)” (Arslan, 2017: 245) dönüşür.

Doğaya ait unsurlar, gençliğinin ilk döneminde Mümtaz’ın sanatçı bir kişiliğe kavuşmasında büyük bir etkiye sahiptir. Mümtaz daha önce yaşadığı acıları Akdeniz kıyılarında tabiatla bütünleşerek aşmaya çalışır. Söz konusu acıların ruhunda ve mizacında meydan getirdiği tahribi onarmaya, “anne ve babasının ölümleriyle ilişkili travma”yı tabiatdaki görsel sanat deneyimleriyle aşmaya çalışır (Yavuz, 2016: 82). Mümtaz’ın deniz ve güneşin merkezde olduğu “kendisine ilişkin idealize edilmiş bir imge geliştirmesi, yaşadığı içsel çatışmasının dışa yansması”dır (Cebeci, 2015: 244).

Mümtaz, iç aleminde yaşadığı gerilimi tabiatla ait sembol ve imgeler yoluyla azaltmaya çalışır. Diğer bir değişle onun zihin ve ruh dünyasında imgesel bilinç ve duyuş ön plana çıkar (Eagleton, 2018: 191). Bu nedenle babasızlığın verdiği acıyı ve annesinin hasta oluşunun verdiği ızdırabı güneş ve deniz metaforuyla kurduğu ilişki üzerinden dindirme çabası içerisine girer. Dolayısıyla Mümtaz’ın zihin dünyasında meydana gelen “psikolojik haritalar”, onun Akdeniz kıyılarında “kendi(ni) gözlemleyip kodlamasının, çevre(sin)deki düzenlilikleri ayırt edici, seçici bir algıyla imgeye dönüştürmesinin sonucudur” (Arslan, 2017: 248). Tanpınar’ın kendisi olan Mümtaz yaşadığı olayların kendisinde oluşturduğu sorunları tabiatla ait unsurlara göndermelerde bulunarak dile getirir. Ölüm ve hastalık fikri romanın her bölümünde Mümtaz’ın zihninin bir kenarında sürekli sakil gölgesini gezdirir. Çocuk psikolojisinde yaşanılanların içe atılması ve tabiatla yansıtılması çocuğun benlik gelişimini etkiler. Nitekim Mümtaz’da da benzer bir eğilim görülür.

Huzur romanında Mümtaz'ın çocukluğu anlatılırken sık sık deniz metaforu ön plana çıkar. “Rüya sembolizminde denizin genel olarak bir anne sembolü olduğu dikkate alındığında” (Cebeci, 2015: 159) Mümtaz'ın denize olan ilgisinin nedeni açıklığa kavuşur:

“Burası Akdeniz’di. Mümtaz, Akdeniz’in ne olduğunu, nasıl bir hayat rahatlığıyla insanı kavradığını, güneşin, berrak havanın, ufkun çizgisine kadar uzanan ve her dalgayı, her kıvrımı kendi kenarlarıyla göze nakşeden sarahatin insanı nasıl terbiye ettiğini, ruhumuza nasıl doğduğunu, hülasa üzümle zeytini, mistik ilhamla vazıh düşünceyi, en çetin ihtirasla ferdi huzur endişesini el ele yürüten tabiatın mahiyetini sonra kitaplardan öğrendi. Fakat onları o yaşta bilmemesi, onlardan lezzet almaması demek değildi. Buradaki zamanı, hayatının sürüp giden kötü tesadüflerine rağmen onun için ayrı bir mevsim oldu” (Tanpınar, 2005: 29).

Burada gündüz vakti tabiata ait bütün unsurlar bir potada eritilerek tek bir imge halinde verilir. Ancak deniz ve güneş diğer bütün tabiat unsurlardan ayrıştırılarak daha belirgin bir şekilde tasvir edilir. Bunun yanında güneşin merkezde olduğu berrak hava, ufuk çizgisi gibi göksel unsurlar bir kompozisyona dönüşerek dalga, kıvrım gibi denizin merkezde olduğu yersel unsurlarla birleşir. Bu renkli, nahif ve hareketli görsel şölen Mümtaz'ın yaralı ruhunu iyileştiren ve psikolojik bunalısını tedavi eden bir ilaç hükmüne geçer. Yetim ve öksüz kalmanın verdiği acı, tabiata ait güneş (baba) ve deniz (anne) imgeleriyle dindirilmeye çalışılır. Bachelard’a göre bir yeryüzü varlığı olan deniz ile gökyüzü varlığı olan güneş arasında kesişen bir nedensellik ve uyum var (Bachelard, 2008: 100). Romanda Mümtaz güneş ve deniz arasındaki uyumu baba ve anne arasındaki uyuma benzetir. Bu anlamda günbatımı babanın ölümünü, anneden ayrılışını ve akabinde defnedilişini çağırıştır:

“Bey dağlarının üstünde güneş, sanki kendi ölümünün ayinini ve kendi yaldızdan ve koyu lacivert gölgelerden lahmini hazırlıyormuş gibi, bu dağların kıvrımlarına altın ve gümüş zırhlar geçirir, sonra alçalan ve arka arkaya devrilen kavis, bir altın yelpaze gibi açılır, büyük ışık parçaları şuraya, buraya ateşten yarasalar gibi uçar, kayaların üstüne asılırdı” (Tanpınar, 2005: 31).

Metnin bu bölümünde olduğu gibi romanın genelinde de güneş günbatımıyla birlikte zikredilir. Güneşin batışı Mümtaz için babasının ölümünü çağırıştır. Zira Mümtaz'ın babası bir gece vakti ışıklar altında (el fenerleri) defnedilir. Bu manzaraya şahit olan Mümtaz, güneşe her baktığında babasını hatırlar. Fırsat buldukça özellikle günbatımını izlemeye gider. Bachelard’a göre günbatımı belleğin hülyalarına seslenir, onu geçmişin uzak anılarına götürür ve ruhta imgesel bir teskin sağlar (2008: 53). Bu anlamda Mümtaz da günbatımını izleyerek söz konusu ruhsal ve zihinsel süreçleri yaşar ve ruhunu teskin etmeye çalışır.

Mümtaz, Akdeniz kıyılarında yaşadığı bu kasabada S...’de yaşadığı savaş ve acıların sözlü saldırıları altında kalmaya devam eder. Çünkü burada da halkın gündemi savaş ve yaşanan olaylardır. Tanpınar romanda bu durumu hayatın her tarafını yakan bir hummaya benzetir. Fakat bütün bunlar sadece bir söylem ve gündemden ibarettir. Mümtaz tabiatla haşır neşir olduğu için bu olumsuz atmosferden bir nebze olsun uzaklaşma fırsatı bulur. Dalgalı, hareket halinde, bazen hiddetli bazen sükûnet içinde yürüyen bir denizin karşısında, elmas gibi parlak bir güneşin altında ve başta portakal çiçeği olmak üzere muhtelif çiçek kokuları arasında yaralı ruhunu tedavi etmeye çalışır (Tanpınar, 2005: 29-30).

Huzur’da güneş ve ışık oyunları umudu, yeni bir yaşamı sembolize eder. Sembollerin ve metaforların oluşumunda çocukluk dönemindeki yaşantıların büyük bir etkisi vardır. *Huzur* romanının birçok yerinde güneş ışığının tabiata yansıyan görsel cazibesi tasvir edilir. Mümtaz tabiatla kurduğu sanatsal bağla yaşadığı psikolojik sorunları çözme ve kendini psikolojik anlamda güven içinde hissettiği ruhsal bir iklim oluşturma eğilimindedir. Zaten “sanatsal yaratıcılık psikanalitik literatürde sıklıkla ana rahmindeki emniyete dönüş arzusu olarak resmedilir” (Sayar, 2017: 32). Bu anlamda romanda güneş ve deniz metaforları “içerik ve form olarak arkaik özellikler taşır” ve “erken dönem travmalarını temsil eder” (Cebeci, 2015: 535). Mümtaz iç dünyasında bulunan önce içselleştirilmiş sonra kaybedilmiş nesneler olan anne ve babasına ilişkin imgeler yaratıp bu imgeleri dış dünyaya yansıtmak suretiyle (deniz ve güneş imgesi) depresif pozisyonunu aşmaya çalışır, başta anne ve babası olmak üzere hayatındaki önemli kişileri tabiata ait varlıklara dönüştürür (Cebeci, 2015: 252). Burada “içsellik dışsallığın, dışsallık da içselliğin bir görünümü ya da uzanımı gibidir” (Timuçin, 2005: 125).

Hareketli ve doğurgan yapısıyla Mümtaz'ın/Tanpınar'ın hafızasında yer edinen tabiata ait en önemli imge denizdir. Bu nedenle romanda sık sık deniz imgesiyle karşılaşılır. Bu imge Tanpınar’a bir kaç kanaldan intikal eder. Birincisi ilk çocukluk döneminde Sinop’ta Karadeniz’le ilgili izlenimleri oluşturur. İkincisi 1916-1918 yılları arasında Akdeniz kıyılarından kalan imgesel yaşantılar, diğeri de Tanpınar'ın hocası Yahya Kemal’in deniz tasavvuru ve şiirlerindeki yansımasının etkisiyledir. Özellik Açık Deniz şiiri bu anlamda Tanpınar’ı oldukça etkiler. Nitekim *Huzur*’un başkarakteri Mümtaz'ın Akdeniz sahillerinde denizle kurduğu etkileşimde bunun izleri görülür:

“Denize çok yukarıdan bakan kayalıklara kadar gider, orada yosun bakışlı uçurumun kenarında, durulmuş suyun yeşil ve somakî bir ayna gibi akşamın son ganimetlerine açılışını, bir anne rahmi gibi bu ışık parçalarını alışı ve yavaş yavaş onların üstüne kapanışını, örtülüşünü seyrederdi. Ta yerin altından ilerleyen ve gerileyen dalgaların sağır gürültüsü, küçük piyanolar, aşk fısıltıları, kanat çırpışları, şıpırtılar, hülasa bilinmeyen varlıkların, yalnız

günün bu saati için yaşayan, akşamla gecenin arasındaki geçidi doldurduktan sonra kim bilir hangi sedef kabuğunda balık pulunda, kaya çukurunda, ay ve yıldız aksinde uyuyan binlerce varlığın sesleriyle kenarları pul pul, akisleri renkli büyük davetler onu çağırırdı” (Tanpınar, 2005: 32)

Tanpınar, *Antalyalı Genç Kıza Mektup*’ta “deniz insanla durmadan konuşur” diyerek denizin hareket halinde oluşunun insana yönelik etkisini sürekli hâle getirdiğini belirtir (2006: 350). Mümtaz’ın denize olan ilgisi onu iç âleminde duygusal derinleşmeye sevk eder. Böylece deniz temelinde bütün bir dünya özel bir yorumla kavuşur (Timuçin, 2005: 127). Nitekim yazar romanda “suyun sesi aşkın, ihtirasın sesinden kuvvetlidir” diyerek denizdeki dalga sesinin oluşturduğu sürekliliğin Mümtaz’ın ruh dünyasındaki güçlü etkisine atıfta bulunur (Tanpınar, 2005: 32). Dolayısıyla deniz, Mümtaz’ın “kendisini anlamlandırdığı, ruhuna anlam ve boyut kattığı yerdir” (Arslan, 2017: 247).

Denize hayat veren ve bu hayatın devamını sağlayan temel unsur güneştir. Tanpınar’a göre “dış âlemin doğması için güneşin yaratıcı teması lazım”dır (akt: Moran, 2008: 279). Bu anlamda Huzur romanında Mümtaz, “ışığın /aydınlığın çağrısına uyarak içsel karanlıklarından kurtulur” (Deveci, 2017: 167) ve güneşin insan ruhunu tedavi edici özelliğine yönelir:

“Ne kadar mustarip olursanız olun, güneş bu ıstırapın arasında er geç bir çatlak buluyor, oradan altın bir ejder gibi kayıyor. Sizi iç mahzeninizden çıkarıyor, bir yığın imkânı bir masal gibi anlatıyor. “Sanki bana inin, ben her mucizenin kaynağıyım, her şey elimden gelir; toprağı altın yaparım. Ölülerini saçlarından tutup silker, uykularından uyandırırım. Düşünceleri bal gibi eritir, kendi cevherime benzetirim. Ben hayatın efendisiyim. Bulduğum yerde yeis ve hüznü olamaz. Ben şarabın neşesi ve balın tadıyım” der” (Tanpınar, 2005: 30).

Metinde geçen “iç mahzen” psikolojik anlamda “bireyin acı veren olumsuzluk karşısında kendisini çevresinden soyutlayarak içe kapanmasını ifade eden ruhsal bir kaçış” alanıdır (Deveci, 2017: 167). Ölüm, sürgün ve annesini kaybetme endişesinin verdiği ıstırap içinde psikolojik gerilim yaşayan Mümtaz, dünyadaki yaşamın kaynağı olan güneşe yönelme ihtiyacı hisseder. “Zira aydınlanma ve yeniden doğuşu temsil eden güneş, “mucize” gibi ortaya çıkan ve her şeyi besleyen bir umut kaynağı olarak kendini tanıtır” (Deveci, 2017: 167). Güneşin su ve toprakla bulunduğu her yerde yaşamın çeşitlenmesi ve renklenmesi gibi Mümtaz da güneşle her bulunduğu an, yaşadığı acıları yavaş yavaş bir kenara bırakarak yaşama sevinci ve mutluluğuyla dolmaya, hayata ve geleceğe dair endişe ve hüznlerinden sıyrılmaya başlar. Onun için deniz ve güneşin kesişimi “anılarla hülyaların birbirine karıştığı” (Bachelard, 2008: 121) çoğul anlamlı bir çağrışımlar tablosudur.

Tanpınar’ın düşüncesinde “güneşin dünyasında maddenin, ihlaslarımızın (...) mesut vehminin nizamı hâkimdir” (Tanpınar, 2006: 123-124). Bu anlamda güneş metaforunun Tanpınar’da bütün bir yaşam boyunca etkisi devam eder. Çünkü güneş yaratıcı enerjisiyle insanın anısal belleğine şiirsel sezgiler verir (Bachelard, 2008: 80). 1958 yılında düzenlenen *Doğan Kardeş* dergisi hikâye yarışmasında jüri olan Tanpınar’ın “güneş için bulduğu ‘deniz gözlü’ imajıyla, eteklerine doldurulmuş yıldızlarla sanat hevesini gösteren yazı”yı birinciliğe layık görmesi güneşin etkin bir imge olarak yazarın muhayyilesinde daima varlığını sürdürdüğünü gösterir (Tanpınar, 2006: 457). Nitekim romanda Akdeniz kıyılarından ayrıldığı günü hatırlayan Mümtaz’ın muhayyilesinde güneş ve deniz ön plana çıkar. O, güneş ışığının her tarafı kapladığı bu betimlemede mutludur ve hayata içtenlikle yönelerek şarkı söyler (Tanpınar, 2005: 36).

Huzur romanında Tanpınar’ı temsil eden Mümtaz’ın babasının ışıklar altında defnedilişi günbatımının ölüm düşüncesinin sembolü haline geldiğini gösterir. Bu durum Tanpınar’ın muhayyilesinin bir tarafında daima varlığını korur. Nitekim 1921 yılında tekrar Antalya’ya gittiğinde iki evin arasında güneşle suyun bulunduğu bir manzara görür ve bu güzel manzara ona tekrar ölümü hatırlatır. Yazar bu durumu hem kendine çok yakın hem de kendisini ezen ve kendisinden ayrı, uzak bir şey olarak telakki eder. (Tanpınar, 2006: 349).

Edebî metinlerde kullanılan “metafor, egoyu bir sorunu çözmeye yönelen yaratıcı süreç içinde gösterir” (Cebeci, 2015: 536). Mümtaz’ın ruhsal olarak sağlığına kavuşması sürecinde deniz ve güneş metaforu bu görevi görür. Zaten Tanpınar’ın düşüncesinde sanat, kendi “malzemesinin imkân ve hususiyetlerinden bütün hayata doğru genişleyen bir yığın problemin çözülme noktasıdır” (Tanpınar, 2006: 451). Çocuğun eşyayı sayarken adeta yaratması gibi Mümtaz da tabiata yönelirken bir savunma mekanizması olarak kendi iç âleminde yeni bir dünya yaratır (Tanpınar, 2006: 456).

3.2. Mağara ve Kaya

Güneş ve deniz Mümtaz için özel bir anlam ifade ederken denizin kenarındaki sert kayalar ise rüzgâr ve yağmurun üzerlerinde derin oyuklar bıraktığı hayattan ve canlılıktan uzak varlıklardır. Mümtaz’a göre bu kayalar sonsuz bir zamanın içinden gelmiş zalim ve haşın birer sembolden başka bir şey değildir. Fakat Mümtaz böyle düşünmesine rağmen her gün akşamüzeri bir bahaneyle arkadaşlarından ayrılıp bu kayaların bulunduğu yere gelir, denizin kenarında kayaların üzerinde durur, bu durumdan garip ve bilinmez bir haz alır (Tanpınar, 2005: 33). Sürekli yalnız kalma isteği onun sanatçı kişiliğiyle ilgilidir. Schecter’e göre “sanatçının yalnız kalma kapasitesine sahip

olması gerek”ir. Nitekim Mümtaz bu “yalnızlık sırasında olumlu içselleştirilmiş nesne ilişkilerine ulaş”ır (akt: Cebeci, 2015: 174-175). Deniz ve güneşin yanında kaya ve mağara bu olumlu içselleştirilmiş nesne havuzuna dâhil olurlar:

“Bu bir mevsim gibi velut saatti. Çünkü gündüzleri sadece yosunlu; rüzgârın, yağmurun sünger gibi delik deşik ettiği taş parçaları olan kayalar, bu saatte birden bire canlanır, birdenbire, kudretleri ve cüsseleri insanın çok üstünde, talih gibi susan ve yalnız varlıklarının içimizdeki aksiyle bir yığın hayal varlık, Mümtaz’ın etrafını sarardı” (Tanpınar, 2005: 31).

Mümtaz’ın güneş, deniz, kaya nesneleriyle kurduğu olumlu veya olumsuz ilişkinin dördüncü ayağını mağara sembolü oluşturur. Arkadaşlarıyla Güvercinlik’e giden Mümtaz Hastahaneüstü ile Konyaaltı arasında şehir merkezinden oldukça uzakta yer alan bir deniz mağarasına gitmeye karar verir. Burada arkadaşlarıyla birlikte bir oyuktan yeraltına inmeye başlar. Başlangıçta karanlıkta elleriyle ve dizleri üstünde sürünerek yaptığı bu yolculuktan pek hoşlanmayan Mümtaz, kendini güneş ve denizin birleştiği aydınlık bir mağaradaki renk ve ışık mozaigi içinde bulunca sevinçten adeta çıldırır (Tanpınar, 2005: 34-35).

Tanpınar’a göre “nerede hayat varsa, orada (...) renk ve ışık tufanı olan neş’e vardır” (Tanpınar, 1977: 55). Bu bağlamda Mümtaz ışık (güneş) ve dalganın (deniz) oluşturduğu manzaranın cazibesine kapılır. Karşılaştığı görsel şölenin şehvetine kapılarak zaman kavramını unuttur ve ruhsal olarak tabiatla bütünleşir, aynılaşır. Geçmişte yaşadığı acılardan, bu acıların ruhunda meydana getirdiği olumsuz duygulardan, izlerden sıyrılarak yeni bir dünyaya açılır. Tabiatın sunduğu bu estetik zevkin mutlu zamanlarına ait anılarla örtüştüğü anın tadını çıkarır. Böylece Tanpınar kendi hayat tecrübelerinden romana aktardığı tabiat tasvirleriyle Mümtaz’ın yaşadığı psikolojik gerilim ve değişimi bütün derinliği ifade etmeye çalışır. Çünkü “İnsan yaşadığı çevreyi, neresi olursa olsun, onun fiziksel yapısını anlamlandırmakta, seçmekte, kendi zihninde örgütlemektedir” (Arslan, 2017: 248). Tanpınar da çocukluk ve ilk gençlik yıllarında tabiatla kurduğu etkileşimin ruhunda meydana getirdiği değişimi Mümtaz’ın şahsında romana yansıtır. “Kavrama yeteneği güçlü ve duygulu insanların imgelemelerinin de güçlü olduğu” (Teber, 2009: 134) düşünüldüğünde yazarın kendisi olan Mümtaz’ın tabiatla kurduğu bağın niteliği daha iyi anlaşılır. Tanpınar, 1921 senesinde on dokuz yaşındayken Güvercinlik’te deniz mağarasını görür. “Bu mağara suyun hücumuyla açılıp kapanan aydınlığıyla” onu etkiler. Yazar, “estetikimin temeli olan rüya fikri biraz da bu mağaraya bağlıdır” der (Tanpınar, 2006: 349). Bu anlamda Mümtaz’ın tabiatla kurduğu ilişki, Tanpınar’ın çocukluk yıllarındaki tabiatla ilişkin tecrübelerinin, kendi yaşam durumlarının romana yansımalarıdır.

4.SONUÇ

Huzur romanında çocuktaki tabiat algısı psikanalitik çerçevede işlenir. Mümtaz’ın hayatında yaşadığı ailevi travmalar onun hayata ve tabiatla bakışında etkilidir. Mümtaz’ın çocukluğunun anlatıldığı bölümde yapılan tabiat tasvirleri psikanalizmin yansıdığı şiirsel bir söyleme sahiptir. Romanda tabiat, Mümtaz’ın yalnızlık duygusunu giderir ve ona sanat ve estetik bağlamında farklı bir bakış açısı kazandırır. Çocukluğunun bir bölümü Akdeniz kıyılarında geçen Mümtaz için deniz/güneş, anneyi/babayı çağrıştıran birer imge olarak romana yansır. Romanda güneş yeniden doğuşu ve umudu simgeler. Deniz, bereketi ve munis yapısıyla tıpkı bir anne gibi şefkat duygusunu ön plana çıkarır. Mağara ve kaya Mümtaz’ın yaşadığı acıların iç âleminde birikmesini simgeler. Romanın başkarakteri Mümtaz’ın kişiliğinde ve yaşamında, Tanpınar’ın kişiliğinden ve biyografisinden izler görülür. Tanpınar’ın çocukluğunda tabiatla kurduğu ilişki ile Mümtaz’ın çocukluğunda tabiatla kurduğu ilişki büyük oranda birbiriyle örtüşür. Romandaki tabiat tasvirleri Abdülhak Hamid ve Yahya Kemal’in eserlerinden izler taşır. Bergson felsefesinin Tanpınar üzerindeki etkisi romandaki tabiat tasvirlerinde yer alan renk ve ışık imgelerine yansır. Tanpınar’ın çocukluğunda deniz, güneş vb. tabiat unsurlarıyla kurduğu ilişki onun daha sonra Bergson felsefesine yönelmesinde etkilidir.

KAYNAKÇA

- Arslan, Fatih (2017). Cengiz Aytmatov'un 'Dişi Kurdun Rüyalari'nda Mekân-Varlık İlişkisi, *Romanda Mekân*, Ed: Ramazan Korkmaz-Veyssel Şahin, Akçağ Yayınları, Ankara, 245-263
- Aytaç, Gürsel (2012). Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler, Doğu Batı Yayınları: Ankara.
- Bachelard, Gaston (2008). *Mumun Alevi*, Çev. Ali Işık Ergüden, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Bergson, Henri (2007). Madde ve Bellek, Çev. Işık Ergüden, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Cebeci, Oğuz (2015). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Deveci, Mutlu (2017). Huzur Romanında Kimlik ve Kimsesizlik Mekânları, *Romanda Mekân*, Ed: Ramazan Korkmaz-Veyssel Şahin, Akçağ Yayınları, Ankara, 163-187
- Dizmen, Zeynep; Hacıosmanoğlu, Eray (2019). *Geçmişin Travmalarından Kurtulmak*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Eagleton, Terry (2018). *Edebiyat Kuramı*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Freud, Sigmund (2015). *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*, Tutku Yayınevi, Ankara.
- Hungerland, Isabel C. (2018). *Şiirsel Söylem*, Çev. Berkan Ulu, Hece Yayınları, Ankara.
- Jung, C.G. (2013). *Keşfedilmiş Benlik*, Çev. Barış İlhan – Canan Ener Sılay, Barış İlhan Yayınevi, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet (1992). *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Karaca, Şahika (2016-Güz) *Psikanalitik Bir Okuma Denemesi: Huzur'da Çocuklar*, Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR), 40, 137-157
- Louv, Richard (2012). *Doğadaki Son Çocuk*, Çev. Ceyhan Temürcü, TÜBİTAK Kitaplar Müdürlüğü, Ankara.
- Moran, Berna (2008). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Okay, Orhan (2002). *Huzur, Yüzbinlerce Ruh Bir Araf'ta*, Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Hece Dergisi: Ankara, 591-599.
- Rousseau, J.J. (2019). *Emile*, Selis Kitaplar, İstanbul.
- Sayar, Kemal (2017). *Ruhun Labirentleri*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Şahingil, Derya (2012). *Suya Dönmek: Benlik Kavramına Ekoeleştirel ve İçten-Etkin Yaklaşımlar*, Ekoeleştiri - Çevre ve Edebiyat, Ed. Serpil Oppermann, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Tanpınar, A. Hamdi (1977). *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Haz. Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1992). *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2005). *Huzur*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2006). *Yaşadığım Gibi*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Teber, Serol (2009). *Melankoli*, Say Yayınları, İstanbul.
- Timuçin, Afşar (2005). *Estetik*, Bulut yayınları, İstanbul.
- Uslu, Mustafa (2021). *Yas ve Çocuk*, Çizgi Kitabevi, İstanbul.
- Yavuz, Hilal (2016/5). *Atılmış Hayat Parçaları: Tanpınar'ın Huzur Romanında Hafıza Mekân İlişkisi*, Monograf - Edebiyat Eleştirisi Dergisi, 69-84

ÇALIŞMANIN ETİK İZNİ

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

1. yazarın araştırmaya katkı oranı %100’dür.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı bulunmamaktadır. Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.